

УДК 339.13:637.5

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-298-5(2)-55

УЛИЧ В. Б.

Інститут тваринництва Національної академії аграрних наук України

<https://orcid.org/0009-0003-7995-4682>

ОСОБЛИВОСТІ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Ринок продукції птахівництва залишається стратегічно важливим для України, з великим потенціалом для зростання та адаптації до глобальних викликів. За результатами проведеного аналізу було виявлено основні особливості сучасного розвитку регіональних ринків продукції птахівництва в Україні, а також було наголошено на його просторовій асиметрії. Незважаючи на труднощі, ринок птахівництва залишився одним із найбільш стабільних аграрних секторів.

Доведено, що ринок продукції птахівництва в Україні зазнає значних змін під впливом економічних, екологічних та соціальних чинників. Великий вплив мають глобальні кризи, валютні коливання та зміни у споживчих вподобаннях, що змушують виробників адаптувати свої бізнес-моделі. Домінування великих агрохолдингів створює виклики для малих і середніх підприємств, однак зростає інтерес до фермерської та органічної продукції. Сталий розвиток галузі потребує впровадження екологічно чистих технологій, зменшення впливу на довкілля та оптимізації логістики.

Ключові слова: розвиток, регіональні ринки, продукція птахівництва, агрохолдинг, експортний потенціал, принципи сталого розвитку.

Volodymyr ULYCH

Livestock Farming Institute of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine

FEATURES AND FACTORS OF DEVELOPMENT OF REGIONAL MARKETS OF POULTRY PRODUCTS IN UKRAINE

The poultry market remains strategically important for Ukraine, with great potential for growth and adaptation to global challenges. The purpose of the article is to study the features and factors of the development of regional markets for poultry products in Ukraine.

The results of the analysis revealed the main features of the modern development of regional poultry markets in Ukraine and emphasized its spatial asymmetry. It was found that the period 2018-2020 was a turning point for the industry: market consolidation, a change in the structure of production, export development, and adaptation to global challenges took place. The main influencing factors were export policy, currency fluctuations, rising feed costs, and the COVID-19 pandemic. Despite the difficulties, the poultry market remained one of Ukraine's most stable agricultural sectors.

It has been proven that the poultry market in Ukraine is undergoing significant changes due to economic, environmental, and social factors. Global crises, currency fluctuations, and changes in consumer preferences have a significant impact, forcing producers to adapt their business models. The dominance of extensive agricultural holdings creates challenges for small and medium-sized enterprises, but interest in farm and organic products is growing. Sustainable industry development requires introducing environmentally friendly technologies, reducing environmental impact, and optimizing logistics. Finding alternative feed resources, reducing waste, and implementing energy-efficient solutions is important. Global trends in sustainable development require the ecological modernization of production, the introduction of energy-efficient technologies, and the minimization of adverse environmental impact.

Keywords: development, regional markets, poultry products, agricultural holding, export potential, principles of sustainable development.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Актуальність розгляду питань розвитку ринку птахівництва та чинників впливу зумовлена його стратегічною роллю в продовольчій безпеці України та експортному потенціалі. В умовах економічної нестабільності, зростання цін на корми та енергоносії, а також наслідків воєнних дій, галузь стикається з серйозними викликами. Водночас, попит на доступні білкові продукти, такі як м'ясо птиці та яйця, залишається високим, що робить цей сектор ключовим для внутрішнього ринку. Глобальні тенденції сталого розвитку вимагають екологічної модернізації виробництва, впровадження енергоефективних технологій та мінімізації негативного впливу на довкілля. Крім того, для збереження конкурентоспроможності необхідна адаптація до міжнародних стандартів і розширення експортних ринків. У сучасних умовах комплексний аналіз галузі дозволяє виявити проблеми та розробити ефективні стратегії її розвитку, що є важливим для економічної стабільності країни.

Отже, зазначений напрям дослідження є своєчасним та вкрай важливим для забезпечення розвитку регіональних ринків продукції птахівництва.

Аналіз досліджень та публікацій

Багато науковців приділяли увагу аналізу тенденцій розвитку птахівництва, якості продукції, конкурентоспроможності підприємств, інноваційним аспектам галузі, експортному потенціалу, а також чинникам, що впливають на діяльність підприємств у цьому секторі. Зазначимо, зокрема, таких, як:

І. Баланюк, Л. Войцехівська, Т. Голубенко, В. Голюк, В. Лаготюк, П. Матковський, Д. Неміш, Л. Сас, І. Салькова, Л. Селіверстова, О. Скоромна, О. Шанін, Д. Шеленко та ін. Безперервні зміни на регіональних ринках продукції птахівництва, зумовлені впливом як низки зовнішніх, так і внутрішніх факторів, вимагають подальших досліджень та аналізу перспектив їхнього розвитку. Це необхідно, перш за все, для гарантування стабільного постачання продукції на цільові ринки, а також забезпечення продовольчої безпеки нашої країни, що особливо важливо в сучасних нестійких умовах господарювання.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження особливостей та чинників розвитку регіональних ринків продукції птахівництва в Україні.

Виклад основного матеріалу

Значні темпи розвитку птахівництва останнім часом стало закономірним і передбачуваним явищем через прояв прагнення виробників до досягнення більшого прибутку, що спонукає до вибору таких видів діяльності, які відрізняються швидким оборотом вкладених коштів [1, С. 62]. Позитивним також є і прогноз обсягів виробництва курятини в Україні в 2020 р., що пов'язують зокрема з кризою у родинних галузях, викликаною триваючим спадом поголів'я тварин, який продовжиться й у 2020 році внаслідок хронічної збитковості більшості видів продукції, а також хворобами [2, 6]. Перерозподіл в кошику споживання також відбуваються через зміни попиту на різні види м'яса, що експертами пояснюється низьким рівнем доходу споживачів та більшою чутливістю до зростання рівня цін на продукцію [5, С. 81].

До того ж дослідження підтверджують, що якість птахівницької продукції в Україні відповідає вимогам як національних, так і міжнародних стандартів [7, С. 123; 9, С. 10]. В контексті сталого розвитку особливого контролю потребують фактори, які впливають на якість, зокрема безпеку, продукції птахівництва вітчизняних виробників (природного, тваринного та хімічного походження).

У реаліях, що склалися в регіональному розрізі ринків продукції птахівництва основними зовнішніми неконтрольованими факторами, що можуть суттєво вплинути на зниження обсягів виробництва відповідних підприємств є зміни природно-кліматичних умов. Оскільки останні впливатимуть на рівень урожайності зернових, що входять до складу кормової бази птиці, принципово важливими стає впровадження ризик-орієнтованого менеджменту, оскільки і на виробничі площі, і на ємність ринків довгостроково впливатиме демографічна ситуація в країні (низька народжуваність, міграція), а також військова агресія та порушення адміністративних кордонів сходу України та Криму.

Можливість використовувати сучасні технології для виробництва безпечної та якісної продукції є пріоритетом для українських підприємств. При зниженні рівня доходів населення виникає нагальна потреба забезпечити організм високоякісними продуктами тваринництва за доступними цінами. В таких умовах курятина є однією з найбільш доступних та якісних продуктів, що задовольняє основні потреби населення.

Розвиток регіональних ринків продукції птахівництва в Україні має низку особливостей, які визначаються економічними, географічними, екологічними та соціальними чинниками. Щоб зрозуміти специфіку цього процесу, слід розглянути наступні аспекти:

1. Відслідковується певна географічна спеціалізація. Виробництво м'яса птиці та яєць зосереджене в центральних і північних областях (Київська, Черкаська, Вінницька, Полтавська області), де розташовані найбільші птахофабрики. Західні області мають більш дрібнотоварне виробництво, зокрема фермерські господарства. Південні регіони (Одеська, Херсонська, Миколаївська області) стикаються з проблемами через кліматичні ризики, зокрема посухи, що впливають на кормову базу.

2. Сформувалися ознаки концентрації виробництва великих агрохолдингів. Так домінуючу роль на ринку відіграють великі компанії, такі як «МХП» (Миронівський хлібопродукт), «Авангард», «Ясенвіт», саме вони контролюють значну частку ринку м'яса птиці та яєць. Малий і середній бізнес часто орієнтується на локальні ринки або працює в сегменті органічного виробництва.

3. Значний експортний потенціал. Україна входить до топ-10 експортерів курятини у світі, основні ринки збуту – ЄС, країни Близького Сходу та Африки. Військові дії та блокування окремих шляхів і портів, починаючи з 2014 року значно вплинули на логістику експорту, однак галузь частково відновлюється.

4. Нові цінові та логістичні виклики. Безпрецедентні безпекові питання суттєво вплинули на собівартість продукції через зростання цін на корми, енергоносії та логістику. Найвищі ціни на продукцію птахівництва спостерігаються у західних регіонах через логістичні витрати та високий попит з боку переселенців.

5. Зростання попиту та сучасні споживчі тенденції. Через економічну кризу споживачі більше орієнтуються на дешевші білкові продукти, зокрема курятину, що стимулює її виробництво. Зростає попит на органічну та фермерську продукцію, особливо у великих містах.

6. Подальші перспективи розвитку, як зазначають фахівці [3, 4, 7, 8], можуть бути пов'язані з диверсифікацією продукції (індичка, перепілки, качине м'ясо) як альтернатива традиційній курятині, розвитком кооперативів серед малих виробників, а також впровадженням технологій замкнутого циклу виробництва для зниження собівартості.

Отже, у період 2018-2020 рр. ринки продукції птахівництва в Україні зазнали суттєвих структурних зрушень, що були зумовлені як внутрішніми, так і глобальними факторами, що актуалізує детальний розгляд чинників впливу, що виокремились через наведені вище зміни. Тож структурні зрушення на ринку продукції птахівництва наступні:

1. Концентрація виробництва та укрупнення ринку. Зокрема, великі агрохолдинги, такі як Миронівський хлібопродукт та Авангард, суттєво зміцнили свої позиції на ринку. В той час як невеликі та середні виробники поступово втрачали конкурентоспроможність через зростання собівартості продукції. Слід відмітити, що як наслідок, відбувалася оптимізація виробництва – автоматизація процесів, впровадження нових технологій для зниження витрат.

2. Експортна експансія та посилення конкуренції. На підтвердження такої тенденції зазначимо, що Україна зміцнила свої позиції як один із найбільших експортерів курятини у світі, увійшовши до ТОП-10 експортерів. Основні ринки збуту: ЄС, Близький Схід, Африка та країни Азії. У 2019 році Європейський Союз ввів обмеження на імпорту курятини з України через зміну митного режиму, що вплинуло на темпи зростання експорту. А от у 2020 році пандемія COVID-19 скоригувала глобальні логістичні потоки, створивши проблеми з доставкою продукції.

3. Вплив пандемії COVID-19 (особливо масштабно у 2020 р.). Закриття ресторанів і зниження купівельної спроможності змістили акцент на продукти масового споживання. Спостерігався перерозподіл попиту – зменшення обсягів продажів дорогих м'ясних продуктів (яловичина, свинина) на користь курятини. Відразу виникли логістичні труднощі, пов'язані з карантинними обмеженнями, призвели до нестабільності експорту.

4. Цінові коливання та собівартість виробництва. У період 2018-2019 рр. ціни на корми (зернові, білкові компоненти) залишалися відносно стабільними, але в 2020 році їхнє зростання на світових ринках призвело до підвищення собівартості продукції. Коливання валютного курсу гривні впливало на вартість імпортованих компонентів кормів, ветеринарних препаратів і обладнання.

5. Диверсифікація виробництва та впровадження нових продуктів. В цей час активно розвивалося виробництво перепелиних, качиних та індичиних яєць як відповідь на зміну споживчих уподобань та тенденцією на здорове харчування. Ринок готових м'ясних виробів із птиці зростає, особливо у сегменті напівфабрикатів та продукції глибокої переробки.

Результати дослідження основних чинників, що впливають на розвиток ринків продукції птахівництва як всередині країни, так і на зовнішніх ринках з урахуванням принципів сталого розвитку (економічної, екологічної та соціальної складових), наведено у табл. 1.

Окремо хочеться прокоментувати найпроблемніші, але найбільш доступні для реалізації напрями розвитку ринків продукції птахівництва на принципах сталості. По-перше, стимулювання локального виробництва, зниження залежності від імпорту.

Таблиця 1

Основні чинники впливу на розвиток ринків продукції птахівництва в Україні

Чинник	Прояв на внутрішньому ринку	Прояв на зовнішньому ринку	Особливості у контексті сталого розвитку
Економічні умови	Попит на доступні білкові продукти, зниження купівельної спроможності	Конкуренція на світовому ринку, залежність від митних режимів	Створення ефективних бізнес-моделей, підтримка малих виробників
Курс валют	Впливає на вартість кормів, обладнання, ветеринарних препаратів	Визначає експортну привабливість продукції	Стимулювання локального виробництва, зниження залежності від імпорту
Вартість кормів	Основний компонент собівартості продукції, зростання витрат	Впливає на експортну конкурентоспроможність	Використання альтернативних кормів (відходи зернових, комахи), скорочення відходів
Попит на м'ясо птиці та яйця	Орієнтація на масового споживача, зростання інтересу до органічної продукції	Попит залежить від торговельних угод та економічного становища партнерів	Розвиток органічного птахівництва, підвищення якості продукції
Регуляторні обмеження (санітарні, екологічні)	Вимоги щодо безпеки харчових продуктів, адаптація до європейських стандартів	Обмеження на імпорту в ЄС, вимоги до якості	Сертифікація за стандартами сталого виробництва (ISO, HACCP, GlobalG.A.P.)
Глобальні кризи (COVID-19, військові дії, економічні рецесії)	Перерозподіл попиту, труднощі з логістикою, зростання цін на корми	Логістичні проблеми, падіння попиту в країнах-імпортерах	Розвиток стійких ланцюгів поставок, підтримка місцевих виробників
Зміна клімату	Вплив на врожайність кормових культур, потреба в адаптації до нових погодних умов	Впливає на виробництво кормів у країнах-постачальниках	Впровадження енергоефективних технологій, зменшення викидів CO ₂
Рівень конкуренції	Домінування великих агрохолдингів, складність виходу для малих виробників	Конкуренція з Бразилією, США, країнами ЄС	Підтримка фермерських господарств, розвиток кооперації
Логістика та інфраструктура	Впливає на вартість продукції, особливо у віддалених регіонах	Доступність морських та наземних шляхів визначає експортні можливості	Оптимізація транспортних маршрутів, екологічна логістика (зменшення відходів та CO ₂)

Розвиток локального виробництва у птахівництві сприяє зміцненню економіки регіонів, створенню нових робочих місць і підвищенню рівня продовольчої безпеки. Інвестування в малі та середні підприємства дозволяє зменшити монополізацію ринку та підтримати конкуренцію. Зниження залежності від імпортованих кормів, обладнання та ветеринарних препаратів сприяє стабільності галузі, особливо в умовах кризових ситуацій чи валютних коливань. Використання вітчизняних ресурсів і сировини зменшує виробничі витрати, роблячи продукцію більш доступною для споживачів. По-друге, використання альтернативних кормів (відходи зернових, комахи), скорочення відходів, оскільки саме вони, допомагають скоротити витрати на годівлю птиці. Це не лише економічно вигідне рішення, а й екологічно безпечний підхід, який зменшує навантаження на навколишнє середовище. Використання таких кормів сприяє зниженню викидів парникових газів і оптимізації ресурсів у сільськогосподарському виробництві. Додатково, скорочення харчових і виробничих відходів шляхом їхньої повторної переробки дозволяє значно зменшити екологічний слід галузі. По-третє, розвиток органічного птахівництва, підвищення якості продукції, бо попит на органічну продукцію птахівництва зростає, що стимулює виробників до переходу на екологічно чисті методи виробництва. Використання натуральних кормів, відсутність синтетичних добавок і гуманні умови утримання птиці забезпечують високу якість кінцевого продукту. Органічне виробництво сприяє збереженню біорізноманіття, зменшенню забруднення ґрунтів і води, а також відповідає міжнародним стандартам сталого розвитку. У довгостроковій перспективі такі підходи підвищують конкурентоспроможність української продукції на світовому ринку та забезпечують споживачів безпечними та корисними продуктами.

Зокрема ключовими аспектами сталого розвитку в сфері птахівництва мають стати:

- ✓ економічна стійкість – підтримка локальних виробників, диверсифікація ринку, розвиток експорту;
- ✓ екологічна безпека – скорочення викидів, переробка відходів, ефективне використання ресурсів;
- ✓ соціальна відповідальність – забезпечення належних умов праці, доступність якісної продукції для населення.

Отже, наведена вище інформація щодо чинників в практичній площині забезпечить систематизувати основні виклики та можливості, які впливають на розвиток ринку птахівництва, що може лягти в основу стратегії розвитку суб'єктів господарювання-виробників продукції птахівництва.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

За результатами проведеного аналізу було виявлено основні особливості сучасного розвитку регіональних ринків продукції птахівництва в Україні, а також було наголошено на його просторовій асиметрії. Було з'ясовано, що період 2018-2020 рр. був переломним для галузі: відбувалася консолідація ринку, зміна структури виробництва, розвиток експорту та адаптація до глобальних викликів. Головними факторами впливу стали: експортна політика, валютні коливання, зростання вартості кормів і пандемія COVID-19. Незважаючи на труднощі, ринок птахівництва залишився одним із найбільш стабільних аграрних секторів України.

Доведено, що ринок продукції птахівництва в Україні зазнає значних змін під впливом економічних, екологічних та соціальних чинників. Великий вплив мають глобальні кризи, валютні коливання та зміни у споживчих вподобаннях, що змушують виробників адаптувати свої бізнес-моделі. Домінування великих агрохолдингів створює виклики для малих і середніх підприємств, однак зростає інтерес до фермерської та органічної продукції. Сталий розвиток галузі потребує впровадження екологічно чистих технологій, зменшення впливу на довкілля та оптимізації логістики. Важливим є пошук альтернативних кормових ресурсів, скорочення відходів і впровадження енергоефективних рішень. Розвиток експортного потенціалу потребує відповідності міжнародним стандартам та диверсифікації ринків збуту. Для забезпечення стійкості галузі необхідні державна підтримка, інновації та кооперація між виробниками. Загалом, ринок продукції птахівництва залишається стратегічно важливим для України, з великим потенціалом для зростання та адаптації до глобальних викликів.

Література

1. Войцехівська Л. І., Скоромна О. І., Голубенко Т. Л. Тенденції розвитку виробництва м'яса птиці в Україні. *Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва*. № 2. 2016. С. 61-68.
2. В Україні в 2020 році зросте виробництво курятини// Agronews.ua. URL: <https://agronews.ua/news/v-ukraini-v-2020-rotsi-zroste-vyrobnytstvo-kuriatyny-iaakshcho-ne-zavadyt-pandemii/>
3. Голук В.Я. Аналіз експорту м'яса курятини в Україні: стан та тенденції розвитку ринку. *Інфраструктура ринку*. 2016. № 2. С. 131–135.
4. Лаготюк В.О. Аналіз тенденцій розвитку галузі птахівництва в Україні. *Економіка і суспільство*. Вип. 16. 2018. С. 156-163.

5. Лаготюк В. О. Особливості формування стратегії забезпечення конкурентоспроможності підприємств галузі птахівництва залежно від купівельної спроможності споживачів. *Агросвіт*. 2020, № 1. С. 77–82. DOI: [10.32702/2306-6792.2020.1.77](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.1.77)
6. Неміш Д. В., Баланюк І. Ф., Шеленко Д. І., Сас Л. С., Матковський П. Є. Роль тваринництва у функціонуванні особистого селянського господарства. *Вісник аграрної науки*. 2020. № 10 (811). С. 77–87. DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202010-10>
7. Салькова І. Ю. Якість як необхідна передумова конкурентоспроможного розвитку птахопродуктового комплексу. *Вісник Хмельницького національного університету*. Серія: Економічні науки. № 2. Том 2. 2017. С. 122–125. URL: <http://surl.li/vhetcm>
8. Селіверстова Л. С. Тенденції розвитку та особливості функціонування ринку продукції птахівництва в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6368>
9. Шанін О. В. Проблеми і чинники конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств галузі птахівництва. *Агросвіт*. 2018. № 4. С. 7–14.

References

1. Voitsekhivska, L. I., Skoromna, O. I., & Holubenko, T. L. (2016). Tendentsii rozvytku vyrobnytstva m'iasa ptytsi v Ukraini [Trends in poultry meat production in Ukraine]. *Tekhnolohiia vyrobnytstva i pererobky produktii tvarynnytstva*, 2, 61–68.
2. V Ukraini v 2020 rotsi zroste vyrobnytstvo kuryatyny [Chicken production will increase in Ukraine in 2020]. (n.d.). *Agronews.ua*. <https://agronews.ua/news/v-ukraini-v-2020-rotsi-zroste-vyrobnytstvo-kuryatyny-iaakshcho-ne-zavadyt-pandemiia/>
3. Holiuk, V. Ya. (2016). Analiz eksportu m'iasa kuryatyny v Ukraini: stan ta tendentsii rozvytku rynku [Analysis of chicken meat exports in Ukraine: state and trends of market development]. *Infrastruktura rynku*, 2, 131–135.
4. Lahotiuk, V. O. (2018). Analiz tendentsii rozvytku haluzi ptakhivnytstva v Ukraini [Analysis of trends in the development of the poultry industry in Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo*, 16, 156–163.
5. Lahotiuk, V. O. (2020). Osoblyvosti formuvannia stratehii zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv haluzi ptakhivnytstva zalezno vid kupivelnii spromozhnosti spozhyvachiv [Features of forming a strategy to ensure the competitiveness of poultry industry enterprises depending on the purchasing power of consumers]. *Ahrosvit*, 1, 77–82. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.1.77>
6. Nemish, D. V., Balaniuk, I. F., Shelenko, D. I., Sas, L. S., & Matkovskiy, P. Ye. (2020). Rol tvarynnytstva u funktsionuvanni osobystoho selianskoho hospodarstva [The role of animal husbandry in the functioning of a private peasant farm]. *Visnyk ahrarnoi nauky*, 10(811), 77–87. <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202010-10>
7. Salkova, I. Yu. (2017). Yakist yak neobkhidna peredumova konkurentospromozhnoho rozvytku ptakhoproduktovoho kompleksu [Quality as a necessary prerequisite for the competitive development of the poultry complex]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*, 2(2), 122–125. <http://surl.li/vhetcm>
8. Seliverstova, L. S. (2018). Tendentsii rozvytku ta osoblyvosti funktsionuvannia rynku produktii ptakhivnytstva v Ukraini [Trends in the development and peculiarities of the functioning of the poultry market in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, 1. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6368>
9. Shanin, O. V. (2018). Problemy i chynnyky konkurentospromozhnosti produktii vitchyznianskykh pidpriemstv haluzi ptakhivnytstva [Problems and factors of competitiveness of products of domestic poultry enterprises]. *Ahrosvit*, 4, 7–14.